

FRANTIŠEK KUBKA

4. 3. 1894 – 7. 1. 1969

Prozaik, básník, dramatik, literární historik, překladatel a jeden z našich nejnadanějších vypravěčů František Kubka se narodil 4. března 1894 v Praze. Pocházel z úřednické rodiny. Obecnou školu a klasické gymnázium vychodil na Žižkově. Po maturitě v roce 1912 se Kubka zapsal ke studiu slavistiky a germanistiky na Filozofické fakultě Karlovy univerzity. Studiu se však věnoval jen krátce. Hned na počátku války musel narukovat a jako nižší důstojník byl v říjnu 1914 odvelen na východní frontu.

V květnu 1915 padl František Kubka do ruského zajetí. Během pobytu v několika zajateckých táborech se naučil rusky, mimo to sledoval i soudobou ruskou literaturu. Posledním místem jeho věznění byla Berezovka v Zabajkalí. Po jejím dobytí československými legionáři v roce 1918 vstoupil František Kubka do legionářských řad. Byl poslán do Irkutsku, jako legionář prošel Sibiří až na Dálný východ do Mandžurie. Sloužil u údržby osobních automobilů, jako šofér, později jako tlumočník. V květnu 1920 přijal zaměstnání v nábožensko-výchovné organizaci YMCA a ještě téhož roku se oženil s ruskou dívkou Táňou.

Do vlasti se Kubka dostal jako jeden z posledních až v květnu roku 1921. Po dlouhé cestě přes Čínu putoval lodí přes čínské a indické přístavy, Řecko a Itálii do Terstu. Po návratu do vlasti dokončil studia. V prosinci 1921 získal doktorát z filozofie disertační prací „Vztah básnického díla Jaroslava Vrchlického v letech 1869-76 k literatuře německé“. V té době stále pracoval jako sekretář YMCY. Životní zkušenosti i nevšední schopnosti, které jako sekretář YMCY projevil, ho nepochybně odváděly od původního záměru věnovat se vědě – slavistice. Nezbytnost zajistit svou existenci ho přinutila přerušit na čas svou prozaickou práci.

Kubkův záměr skoncovat s úřednickou kariérou byl nakonec využit bystrým znalcem lidí i soudobých společenských poměrů Arnem Laurinem, šéfredaktorem pražského německy psaného vládního deníku Prager Presse, který Kubkovi nabídl redaktorské místo. V roce 1927 začal Kubka pracovat v redakci pro zahraniční politiku. Novinářské povolání mu zabíralo veškerý volný čas, ale na druhou stranu přispělo k dalšímu rozšíření jeho znalostí. K profesi novináře patřilo každodenní setkávání s významnými kulturními i politickými osobnostmi tehdejší západní i východní Evropy. Díky své profesi Kubka často cestoval. Navštívil Polsko, Sovětský svaz, Francii, Itálii, Švýcarsko, Anglii a mnohé další země. Dobrá znalost těchto zemí mu později, během jeho spisovatelské práce, umožnila přesvědčivě vylíčit atmosféru a způsob života různých národů a věrohodně vyjádřit jejich národní osobitost.

Roku 1937 byl František Kubka povolán jako vládní komisař na ministerstvo zahraničí. Po německé okupaci však bylo ministerstvo zrušeno a Kubka byl několik měsíců nezaměstnaný. Později se stal úředníkem ministerstva školství, kde působil po celou dobu války, mimo období od listopadu 1939 do dubna 1940, kdy byl vězněn gestapem v Berlíně. Po válce pracoval Kubka na ministerstvu informací jako přednosta odboru pro kulturní styky s cizinou, poté byl jmenován naším velvyslancem v Bulharsku. Teprve po roce 1948 se mohl plně věnovat jen své tvůrčí práci. Od roku 1949 působil jako spisovatel z povolání.

Do literatury vstoupil František Kubka již jako student gymnázia. Na počátku své tvorby byl silně ovlivněn svými literárními vzory, především Jaroslavem Vrchlickým. Vliv Vrchlického a okouzlení antickou a klasicizujícími kulturními epochami charakterizovaly první Kubkovy básnické sbírky, ve kterých se hlásí k novoklasicismu. V roce 1911 vydal knížku učednických próz a veršů *Ozvuky Šumavy* pod průhledným anagramem A. K. Buk. Brzy po ní následovala další sbírka milostné a přírodní lyriky *Slunovrat* (1914) z prvních let Kubkových vysokoškolských studií.

Počátky spisovatelovy literární dráhy přerušil odchod na frontu a dlouhé zajetí. Po návratu z fronty začal opět psát. Většina Kubkových prací z 20. let je spjata se zážitky z revolučního Ruska a z asijského východu. Bohaté životní zážitky předznamenaly jeho žánrově se rozrůstající tvorbu v tomto období. Ještě v zajetí začal psát sbírku básní *Hvězda králů* (dokončena byla až po návratu v roce 1925), spojující intimní milostnou lyriku a ruské přírodní a sociální motivy. Setkání s exotickými kraji a mořem se nejbezprostředněji projevilo v cestopisných fejetonech *Barvy východu* (1923), založených na záznamu bohatých dojmů z dlouhé cesty do vlasti. Následovalo drama *Ataman Rinov* (1928) a žánrově různorodé *Povídky pro Jiříčka* (1927), určené mládeži. Pro všechny práce z tohoto období je charakteristický nevyhraněný, abstraktně humanistický poměr k ruské revoluci, kterou autor po vzoru svých oblíbených básníků Bloka a Jesenina zobrazuje jako živelný a chaotický výbuch strádajícího lidu.

Z období po dokončení studia pochází publikace *Dobrovský a Rusko* (1926), původně zamýšlená jako habilitační práce, a ve své době průkopnická knížka *Básníci revolučního Ruska* (1924). Kniha obsahuje informativní studii a Kubkovy překlady ukázek básní. Ve 20. letech představovala jednu z prvních informací o sovětské poezii. Další prózy *Fu* (1924), *Dvojníci a sny* (1926) a *Sedmero zastavení* (1931) tvoří druhou skupinu děl Kubkovy meziválečné tvorby. V té době docházelo k odlivu novoklasicistického hnutí, pro které byla novela oblíbeným útvarem. Autor přesto tento žánr neopustil a představil se zde opět jako pohotový vypravěč složitě zauzlených a psychologicky zajímavých příběhů, často sahajících po fantaskních motivech, z velké části zasazených do exotického prostředí.

Vrchol Kubkovy novelistické tvorby a zároveň celého jeho díla vznikl v období druhé světové války. Autor se obrátil k minulosti, aby z ní načerpal posilu pro své současníky. Navázal na nejlepší povídky svého předchozího období a rychle umělecky dozrál. Specializoval se na historická témata. Hledal tak adekvátní způsob, jak se vyjádřit k aktuálním problémům doby, snažil se dát lidem do ruky knihy, které by posilovaly jejich historické povědomí. V té době vznikly knihy *Skytský jezdec* (1941), *Pražské nokturno* (1943) a *Karlštejnské vigilie* (1944). Všechny mají opět společnou klasickou formu, která je zde dovedena ke stále větší dokonalosti. Základem je logická stavba příběhu, pevná linie vyprávění, soustředěná na hlavní dějový konflikt. Obvyklým tématem bývá střetnutí člověka s osudem, kdy se lidská touha dostává do rozporu s vůlí božskou nebo se zákony země, jíž hrdina slouží. V *Karlštejnských vigilích* dosáhl František Kubka vrcholu. Jednotlivé povídky souboru jsou záramovány příběhem o Karlu IV., který tráví týden své rekonvalescence na Karlštejně se svými přáteli: panem Buškem z Velhartic, lékařem Vítkem z Choltic a knězem Ješkem z Janovic. Povídky, jejichž vypravěči se střídají, jsou věnovány ženám, jejich kráse a lásce. Ta se tu objevuje ve všech podobách – šťastná, tragická, vášnivá, věrná, falešná i pokorná. Psychologická kresba charakterů je jen v náznacích, dějovost je stroze přímá, příběh přísně odosobněn. V této klasické uměřenosti se nejlépe uplatnily bohaté Kubkovy znalosti, které získal na svých cestách. Pestrá škála historicky, někdy i pohádkově zabarvených motivů je založena na přesně vybraných faktech, jež vytvářejí pestrý a plastický kolorit doby. *Karlštejnské vigilie* jsou stylisticky nejvytříbenější a stavebně nejukázněnější Kubkovou knihou. Přitom se nedá říct, že by se autor držel dokumentární přesnosti při zobrazení dobové atmosféry. Šlo mu především o zachycení věčně živé problematiky historicky se proměňujících lidských vztahů, jak to diktovala potřeba interpretace díla v době, kdy vznikalo.

K první Kubkově poválečné práci patří dvoudílný historický román *Palečkův úsměv* (1946) a *Palečkův pláč* (1948). Podstatou první části fiktivního životopisu šaška krále Jiřího je starší Kubkovo romaneto z cyklu *Pražské nokturno*. Dvě tvrze v Pošumaví jsou svědky postupného sblížení dvou mladých lidí z drobné zemanské šlechty, ale i jejich milostného ztroskotání. Jan Paleček je chlapec s jedním okem modrým a druhým hnědým, vyniká však ještě jinou pozoruhodností: pohledem krotí rozhádané, rozveseluje smutné, těší naříkající a pomáhá pravdě na světlo. Se smrtí své Blanky pohřbil Paleček i svůj úsměv a stává se tulákem v rytířském šatě, bláznem, který chce lidu přinést radost, kterou sám ztratil. Vstupem Palečka do Jiříkových služeb první díl končí. Ve druhém díle se Paleček po dobrodružné pouti světem vrací z renesanční Itálie zpět do Čech. Stává se služebníkem, rádcem i přítelem Jiříkovým. Pomáhá mu v jeho starostech, podporuje jeho snahy o vytvoření první společnosti národů. Evropa 15. století ožívá v Kubkově románě v celé své historické a myšlenkové zjitřenosti. V postavě rytíře

Palečka, jehož smích dává lidem odvalu a sílu a jehož slzy jsou prolévány společně se slzami lidu, ztělesňuje zdravého ducha českého lidu, jeho dobré jádro, humor i cit.

Z autorova pobytu v Bulharsku je vytěžen cyklus novel *Černomořské večery* (1949). Soubor je spojen rámcovou novelou v jeden celek, jenž zachycuje významné chvíle bulharských dějin. Všechny povídky knihy jsou spjaty s velkými převratnými a revolučními událostmi: boj cara Kalojana s francouzskými feudály v Cařihradě ve 13. století, boje na Šipce v letech 1877-78 ve válce s Turky, povstání roku 1923, masakr bulharských pracujících po provokačním atentátu v chrámu sv. Neděle v roce 1925, činy partyzánů z poslední války, nálety Američanů na Sofii v roce 1943.

Do vývoje prózy 50. let se František Kubka zapsal hlavně osobitým žánrem drobné žurnalistické prózy zacílené k aktuálním politickým otázkám. I když se vždy nedokázal vyvarovat deklarativnosti a schematismu, znamenaly jeho poválečné povídky mezník v jeho tvůrčím vývoji k socialistické literatuře. Z této doby jsou *Malé povídky pro Mr. Trumana* (1951), *Picassova holubice* (1953) a *Stráže na horách i v údolích* (1955). Poslední ze zmiňovaných povídek napsal společně se synem Jiřím.

Poté se Kubka rozmáchl k sedmidílnému románovému cyklu *Veliké století*, který ve své konečné verzi dostal podobu pentalogie. Je to odvážný pokus o zachycení národních dějin prostřednictvím rozlehlé rodové ságy, jež by obsáhla události v rozmezí let 1848-1945. Cyklus, založený do značné míry na vlastních životních zážitcích a rodinných vzpomínkách, zahájil Kubka třemi závěrečnými díly, ztvárňujícími osudy ústředního hrdiny Jana Martinů za druhé světové války: *Sto dvacet dní* (1950), *Cizí město* (1951) a *Vítr z hlubin* (1952). Další knihy *Dědeček* (1953) a *Hnízdo v bouři* (1954) vypovídají o Janově rodové předhistorii. *Básníková svatba* (1955) a *Mnichov* (1956) zachycují Janův názorový vývoj za první světové války a v buržoazní republice. Sám autor cítil, že románový cyklus nesplnil očekávání, které zpočátku vyvolal. Životní příběh Jana Martinů, který se měl stát prototypem českého intelektuála dvacátého století a na jehož příkladu měl být ukázán přerod nepolitického individualisty v uvědomělého bojovníka proti fašismu a za společenský pokrok, Kubku neuspokojil.

Spisovatel se tedy znovu vrátil k tématu ze starších českých dějin. Výsledkem byl dvoudílný román *Říkali mu Ječmínek* (1956) a *Ječmínkův návrat* (1957). Hlavní hrdina Jiří bloudí za třicetileté války Evropou jako průvodce anglické princezny, manželky Fridricha Falckého. Kubka se zde projevil opět jako dokonalý vypravěč. Postavy románu jsou živě viděné, prostředí, které se stále mění, nepostrádá zajímavost, na některých místech jsme strženi bezprostředností Kubkova líčení krajiny i mnohých detailů ze života nejrůznějších lidí. Problematická je postava hlavního hrdiny, který si u čtenářů nezískal takové sympatie jako Paleček.

V posledních letech svého života se František Kubka zabýval prózou memoárového charakteru. Vydal řadu knih podávajících svědectví o jeho plodném životě, širokém kulturním rozhledu a setkáních s předními představiteli evropské kultury a politiky. Jsou to vzpomínky na mládí, na jeho pozdější činnost, portréty umělců a politiků, úvahy o knihách, které četl. V roce 1959 vyšla kniha vzpomínek *Na vlastní oči*, poté *Hlasy od východu* (1960), *Tváře ze západu* (1961) a v roce 1969 *Mezi válkami*. K těmto pracem je možné zařadit i dva esejistické soubory *Setkání s knihami* (1963) a *Kniha o knihách* (1964), v nichž Kubka vzpomíná na literární díla, která formovala jeho tvůrčí profil.

V roce 1954 byl František Kubka jmenován zasloužilým umělcem. Následující rok začalo nakladatelství Československý spisovatel vydávat jeho souborné dílo, pro jehož definitivní vydání autor své starší knihy různě přeskupoval a upravoval. Kubkovo rozsáhlé dílo doplňuje i několik překladů z latiny, němčiny a ruštiny.

František Kubka patří k autorům, kteří sice vytvořili dílo velice obsáhlé a rozmanité, ale v povědomí čtenářů zůstává hlavně díky několika málo knihám, které vznikly během autorova vrcholného tvůrčího období. Dnes žije Kubkovo dílo zejména zásluhou dvoudílného románu *Palečkův úsměv* a *Palečkův pláč* a historických novel *Karlštejnské vigilie*, *Skytský jezdec* a *Pražské nokturno* z období okupace. Čas se nakonec stal tím nejspravedlivějším soudcem autorových snah.